

IRENA CAJNER MRAOVIĆ
LUCIJA TOMIĆ, MATEA KORDA

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Izvorni naučni rad

Verbalno i fizičko nasilje nad sportašima: spolne razlike i razlike s obzirom na vrstu sporta

Sažetak:

Osim različitih prednosti za fizički, psihički i socijalni razvoj osobe, sport može biti i okruženje u kojemu se događa verbalno i fizičko nasilje nad sportašima. Cilj ovoga istraživanja je utvrditi u kojoj mjeri su sportaši Grada Zagreba izloženi verbalnom i fizičkom nasilju od strane trenera, drugih igrača, roditelja, sponzora i gledatelja te postoje li razlike u izloženosti takvom nasilju s obzirom na spol i vrstu sporta kojim se bave. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 135 sportaša Grada Zagreba koji su korištenjem anketnog upitnika procjenjivali učestalost verbalnog i fizičkog nasilja od strane trenera, drugih igrača, roditelja, sponzora i gledatelja. Rezultati istraživanja pokazuju kako su sportaši Grada Zagreba izloženi verbalnom i fizičkom nasilju od strane svih ispitanih aktera. Osim toga, sportaši su u većoj mjeri nego sportašice izloženi verbalnom nasilju od strane trenera, drugih igrača, roditelja i gledatelja te fizičkom nasilju od strane trenera i drugih sportaša. Kada se radi o vrsti sporta, nisu utvrđene statistički značajne razlike u izloženosti verbalnom i fizičkom nasilju kod sportaša koji se bave individualnim i onih koji se bave ekipnim sportovima. Dobiveni rezultati ukazuju na važnost promjene fokusa u sportu s rezultata na osobni razvoj samih sportaša.

Ključne riječi: ekipni sportovi, fizičko nasilje, individualni sportovi, spol, sport, verbalno nasilje

1. UVOD

Bavljenje sportom omogućuje razvoj niza pozitivnih osobina kod djece i mladih, poput suradnje, kolegijalnosti, tolerancije, međusobnog razumijevanja, poštivanja i ostalih prosocijalnih vrijednosti i socijalnih vještina. Osim različitih beneficija za tjelesni i psihički razvoj djece, sportsko okruženje djeci omogućuje učenje vještina nenasilnog rješavanja konfliktnih situacija i unapređuje komunikaciju među djecom i mladima (Biddle i Asare 2011, 894; Janssen i Leblanc 2010, 11; Klein-Platat i sur. 2005, 13; Merkel 2013, 152; Slutzky i Simpkins 2009, 386). Međutim, ostvarenje navedenih prednosti uvelike ovisi o odnosu između trenera i sportaša, o obilježjima roditeljske uključenosti u dječje bavljenje sportom, o načinu organizacije treninga te o moralnim vrijednostima i normama socijalne okoline unutar koje se sportaš razvija (Ricijaš, Greblo Jurakić, Dodig Hundrić i Žnidarec Čučković 2016: 4). Uprkos brojnim prednostima, sport može biti izvor stresa i anksioznosti uslijed pretjeranog naglašavanja važnosti pobjede, pritiska da uspiju i loših odnosa s trenerima, roditeljima i vršnjacima (Holt, Hoar i Fraser 2006: 25). Mladi sportaši često odrastaju u kompetitivnom okruženju u kojemu je prisutan imperativ pobjede i pristup prema kojemu cilj opravdava sredstvo, zbog čega može doći do opravdavanja nasilnog ponašanja. S obzirom na ozbiljne posljedice kakve ima izloženost sportaša nasilju, potrebno je ispitati u kojoj mjeri su sportaši i sportašice Grada Zagreba izložene verbalnom i fizičkom nasilju od strane drugih suigrača, trenera, roditelja, sponzora i gledatelja. Također, s obzirom na različit pristup i oblik treniranja, cilj ovoga istraživanja je istražiti razlikuju li se sportaši i sportašice te sportaši individualnih i ekipnih sportova u izloženosti verbalnom i fizičkom nasilju od strane različitih aktera sportskog procesa.

1.1. *Nasilje u sportu*

S obzirom na sve beneficije za tjelesni i psihički razvoj koje nosi sport, mnogi smatraju kako u sportu nema mjesta za nasilje i agresiju. Međutim, nasilje je često sastavni dio sporta, a grubo i agresivno ponašanje igrača na terenu ponekad je upravo ono što privlači pažnju navijača i gledatelja sportskih događaja. Takvo nasilje, koje se odvija u trenutku sportskog natjecanja i dio je igre, a koje uzrokuje fizičku ili psihičku povredu sportaša, naziva se direktno nasilje u sportu. Druga vrsta nasilja, koja se ne odvija u trenutku sportskog

natjecanja, nego je skrivena od očiju javnosti, naziva se indirektno nasilje (Jamieson i Orr 2009: 26). Takvo nasilje obuhvaća različite oblike fizičkog, verbalnog i seksualnog nasilja kojemu se djeca izložena na treninzima, u svlačionicama, na putovanjima, kod kuće, od strane svojih suigrača, trenera, pa čak i roditelja.

1.1.1. Verbalno nasilje

Verbalno nasilje odnosi se na sve oblike nasilja koji ne ostavljaju vidljive fizičke posljedice, ali im je cilj povrijediti sportaša. Verbalno nasilje obuhvaća prijetnje, ponižavanje i vrijeđanje sportaša koje treneri nerijetko koriste kao metodu motiviranja sportaša da se više trude na treningu i natjecanju (Gervis i Dunn 2004, 222). Opisani pristup trenera dovodi do brojnih nepoželjnih posljedica koje ostavljaju trag na psihičkom zdravlju sportaša. Sportaši koji su sudjelovali u istraživanju Gervis i Dunn (2004, 219) navode kako su se prilikom takvog ponašanja trenera osjećali glupo, beskorisno, uznemireno, poniženo, ljuto i depresivno, a posljedice takvog ponašanja osjećali su i nakon završetka sportske karijere.

Rezultati istraživanja na uzorku hrvatskih sportaša ukazuju na visoku zastupljenost verbalnog nasilja u sportu, pri čemu su sportaši češće izloženi verbalnom nasilju u obliku vikanja, vrijeđanja i prijetnji od strane trenera i drugih sportaša, u odnosu na sportašice (Greblo, Bosnar, Prot i Sporiš 2007: 159). Istraživanje Ricijaš i suradnika (2016: 39) također upućuje na visoku zastupljenost verbalnog nasilja trenera prema sportašima. Naime, pokazalo se kako više od polovine sportaša doživljava vikanje od strane trenera, 42 % psovanje, 22 % omalovažavanje, a petina vrijeđanje. Vidljivo je kako je u odnosu između trenera i sportaša vikanje uobičajeno i normalizirano ponašanje, a takvo objašnjenje podupire i podatak da se iz perspektive trenera verbalno nasilje prema sportašima gotovo uopće ne događa.

Kada se radi o verbalnom nasilju među sportašima, rezultati istraživanja ukazuju na to da je otprilike četvrtina sportaša doživjela da drugi sportaš često viče na njih, a 37 % da ponekad viče. Više od 40 % doživjelo je da im suigrači psuju, a više od trećine da ih vrijeđaju ponekad i često (Ricijaš i sur. 2016: 25). Osim toga, iskustva trenera ukazuju na to da je velika većina njih bila prisutna kada su sportaši vikali jedni na druge, vrijeđali se, omalovažavali,

prijetili jedni drugima i psovali (Ricijaš i sur. 2016: 30).

Osim trenera i drugih sportaša, roditelji sportaša također se ponašaju verbalno nasilno prema svojoj djeci sportašima. Prema istraživanju Ricijaš i suradnika (2016: 32), otprilike 22 % sportaša doživjelo je ponekad ili često da roditelji psuju na njih zbog sporta, 16 % da viču na njih, 7 % doživjelo je omalovažavanje i vrijeđanje, a 3 % uvođenje zabrana zbog sportskog neuspjeha. Osim visokog udjela djece koja su sama doživjela takvo ponašanje od svojih roditelja, velik udio djece i trenera prisustvovao je takvom ponašanju prema sportašima ili je čulo za takvo ponašanje od pouzdanog izvora, što ukazuje na visoku zastupljenost nasilnog ponašanja roditelja, ali i određene normalizacije takvog ponašanja, premda je vidljivo kako takvo ponašanje roditelja nije poticajno za razvoj djece.

1.1.2. Fizičko nasilje

Fizičko nasilje predstavlja najekstremniji oblik nasilja, kojemu je cilj nanošenje ozljede ili štete drugoj osobi (Kerr 2004: 26). Fizičko nasilje ne podrazumijeva nužno izravan kontakt, ono može uključivati i narušavanje sigurnost sportaša, poput prisile na trening ili preopterećivanje sportaša, nedovoljne hidratacije, treninga u nesigurnim uvjetima (La Botz, Diamond i Giardino 2018, prema Antonini, Pavičić Vukičević i Cajner Mraović 2019: 251), ali i tjeranje sportaša na konzumaciju alkohola ili dopinga (Mountjoy i sur. 2016: 1021). Najčešći oblik fizičkog nasilja nad sportašima je tjeranje na trening kada su izmoreni ili ozlijeđeni, koji je omogućen povjerenjem sportaša u trenerov autoritet (Mountjoy i sur. 2016: 1021).

Kada se radi o prevalenciji fizičkog nasilja na uzorku hrvatskih sportaša, rezultati istraživanja ukazuju kako je ono prisutno, ali u manjoj mjeri nego verbalno nasilje. Međutim, svejedno je važno istaknuti kako je 20 % sportaša doživjelo lakši udarac, a 10 % teži udarac od strane trenera. Dodatno, veći udio sportaša svjedočio je takvom ponašanju nego što ga je sam doživio (Ricijaš i sur. 2016: 39). Dodatno, sportaši i sportašice koji su sudjelovali u istraživanju Greblo i suradnika (2007: 159) bili su izloženi lakšim i težim oblicima fizički nasilnog ponašanja trenera i suigrača, pri čemu su sportaši takvim ponašanjima bili izloženi u većoj mjeri nego sportašice.

Kada se radi o fizičkom nasilju među sportašima, rezultati istraživanja

ukazuju na to kako 18 % sportaša ima iskustvo lakšeg udaranja od strane drugih sportaša, a 10 % iskustvo težeg udaranja. Osim toga, visok udio sportaša svjedočio je fizičkom nasilju među sportašima, ali je čuo o takvom događaju iz pouzdanog izvora (Ricijaš i sur. 2016: 28).

Fizičko nasilje roditelja prema sportašima, premda u maloj mjeri, prisutno je na uzorku hrvatskih sportaša. Otprilike 6 % sportaša doživjelo je da im roditelji nanesu lakši udarac, a oko 4 % teži udarac, dok je veći udio sportaša svjedočio takvom događaju ili čuo o njemu (Ricijaš i sur. 2016: 33).

1.2. Uloga trenera i roditelja u sportu

Treneri i roditelji imaju važnu ulogu u životu sportaša; roditelji djetetu pružaju emocionalnu i financijsku podršku, dok treneri omogućuju i pomažu sportašu u postizanju napretka i uspjeha.

Literatura sugerira da ponašanje i interpersonalni stil trenera mogu igrati važnu ulogu u oblikovanju potencijalnih psiholoških, emocionalnih i fizičkih efekata uključenosti u sport, i pozitivnih i negativnih (Reinboth, Duda i Ntoumanis 2004: 298). Utjecaj sporta na razvoj mladih ovisi o načinu realizacije treninga, motivacijskoj klimi, stavovima i vrijednostima koje se promiču u radu sa sportašima. Sportašima je jako važno mišljenje njihovih trenera, nastoje svoje ponašanje prilagoditi trenerovim očekivanjima, imaju važnu ulogu u formiranju njihovih stavova te su im životni uzori (Ricijaš i sur. 2016: 43). Nerijetko je sport vođen imperativom pobjede pa su tada tjelesna i psihička dobrobit sportaša podređeni sportskom uspjehu (Lang 2010: 57). Treneri u takvim situacijama često bivaju vođeni neadekvatnim postupcima ophođenja s djecom koji uključuju nasilna ponašanja, a koja se obično ne preispituju sve dok sportaš ili tim postiže uspjehe na natjecanjima (Ricijaš i sur. 2016: 8). Literatura pokazuje kako treneri većinom nisu svjesni svoga ponašanja i nije im cilj nauditi sportašu, nego se neadekvatno ponašanje odvija u zanosu zbog želje za napretkom i pobjedom (Yabe i sur. 2018: 302). Međutim, uspješnost trenerovog posla ne bi se trebala ogledati samo u pobjedama ili porazima, nego i u subjektivnom osjećaju sportaša. Primjerice, istraživanja su pokazala kako sportaši čiji treneri češće koriste kazne i prijetnje, navode niže razine motivacije i veće razine straha od neuspjeha (Barker 2003, prema Ricijaš i sur. 2016: 8). Pozitivno ponašanje trenera prema sportašima dovodi

do osjećaja zadovoljstva i motiviranosti, pridonosi fizičkom i mentalnom rastu sportaša, dok negativna ponašanja trenera mogu izazvati stres i anksioznost kod mladih sportaša, što dovodi do nezadovoljstva, izgaranja i napuštanja sportskih aktivnosti (Yabe i sur. 2018: 302). Osim toga, teorijski modeli učenja upućuju na to da se agresivno ponašanje usvaja na temelju učenja po modelu pa stoga ne čudi da je primjena verbalne i fizičke agresije od strane trenera povezana s nižom razinom poštenog sportskog ponašanja samih sportaša (Kassing i Infante 1999: 116).

Kao i treneri, roditelji igraju važnu ulogu u dječjoj uključenosti u sportske aktivnosti. Roditelji sudjeluju u odabiru i uključivanju djeteta u sportske aktivnosti te u nastavku dječjeg sudjelovanja u sportu (Ricijaš i sur. 2016: 8). Istraživanja su pokazala kako mladi sportaši koji doživljavaju višu razinu roditeljske podrške za sudjelovanjem u sportu navode više razine intrinzične motivacije i veći stupanj uživanja u sportu (Babkes i Weiss 1999: 57), dok je percepcija visoke razine roditeljskog pritiska za postizanjem uspjeha povezana s nižom razinom samopoštovanja (McElroy 1982, prema Ricijaš i sur. 2016: 9), osjećajem krivnje (Donnelly 1993, prema Ricijaš i sur. 2016, 9) i sindromom sagorijevanja (Gould, Udry, Tuffey i Loehr 1996, prema Ricijaš i sur. 2016, 9).

2. METODA

2.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 135 punoljetnih sportaša Grada Zagreba, od čega je 74 muškog spola i 61 ženskog te 61 sportaš/ica individualnog tipa sporta i 74 sportaša/ice ekipnog tipa sporta. Većina sportaša u uzorku pripada seniorskoj kategoriji (82,2 %), 11,1 % juniorskoj, 1,5 % veteranima, a 3,7 % sportaša se ne natječe. Dva sportaša nisu odgovorila na ovo pitanje. Nešto manje od polovine sportaša (43,0 %) članom je reprezentacije, 21,5 % ranije je bilo članom reprezentacije, a 35,6 % nikada nije bilo članom reprezentacije. Sportaši u uzorku u prosjeku provedu 12,39 sata (SD=7,500) tjedno na treningu, a u prosjeku se aktivno natječu 10,19 godina (SD=3,942). Dodatno, prosječna dob kada su krenuli trenirati je 8,64 godine (SD=3,322), odnosno kreće se u rasponu od 2 do 20 godina.

2.2. Instrumenti

Anketni upitnik korišten u ovome istraživanju kreiran je u okviru projekta „Mladi, nasilje i sport: usporedba Hrvatske i Slovenije“.

Sudionici su, između ostaloga, ispitani jesu li doživjeli verbalno i fizičko nasilje od strane različitih dionika sportskog iskustva: trener/ica, drugi sportaši na treningu, roditelji, sponzori i gledatelji. Za svaku od navedenih kategorija, sudionici su odgovarali u kojoj su mjeri, na ljestvici od pet stupnjeva (1-nikada, 2-rijetko, 3-povremeno, 4-često, 5-jako često), doživjeli verbalno odnosno fizičko nasilje.

Osim toga, prikupljene su i određene socio-demografske karakteristike sudionika: spol, vrsta sporta kojom se bave, kategorija u kojoj se natječu, broj sati provedenih na treningu, dob početka treniranja, razdoblje aktivnog natjecanja i članstvo u reprezentaciji. Također, od sudionika se tražilo da navedu i najbolje rezultate na domaćem te Europskom i Svjetskom prvenstvu.

2.3. Postupak

Istraživanje je provedeno u sklopu projekta „Mladi, nasilje i sport: usporedba Hrvatske i Slovenije“ 2016. godine. U dogovoru sa Sportskim savezom Grada Zagreba, istraživači su kontaktirali sportaše koji su dobrovoljno pristali sudjelovati u istraživanju. Na početku provedbe istraživanja, sudionicima je pojašnjen cilj i svrha istraživanja, omogućena privatnost te im je dana mogućnost odustajanja od istraživanja u bilo kojem trenutku. Prikupljeni odgovori sudionika anonimni su te se obrađuju samo na grupnoj razini. Kako bi se dodatno osigurala anonimnost sudionika, ne navodi se konkretan sport kojim se bave nego samo kategorije individualnog i ekipnog sporta.

3. REZULTATI

3.1. Deskriptivni rezultati

U Tablici 1 i Tablici 2 prikazane su frekvencije i postotni udjeli sudionika koji su doživjeli verbalno i fizičko nasilje od različitih osoba u svome životu, pri čemu su rezultati prikazani odvojeno za sportaše i sportašice te odvojeno za sportaše koji se bave individualnim i one koji se bave ekipnim sportom.

Tablica 1. Frekvencije i postotni udjeli sportaša i sportašica s obzirom na učestalost doživljavanja verbalnog i fizičkog nasilja od strane različitih osoba

	učestalost	sportaši		sportašice		
		N	%	N	%	
Verbalno nasilje	nikad	17	23,0	28	45,9	
	rijetko	23	31,1	18	29,5	
	od strane trenera	povremeno	15	20,3	9	14,8
	često	11	14,9	4	6,6	
	jako često	8	10,8	2	3,3	
od strane drugih sportaša	nikad	15	20,3	32	53,3	
	rijetko	26	35,1	19	31,7	
	povremeno	21	28,4	7	11,7	
	često	9	12,2	2	3,3	
	jako često	3	4,1	0	0,0	
od strane roditelja	nikad	49	66,2	53	86,9	
	rijetko	15	20,3	3	4,9	
	povremeno	7	9,5	2	3,3	
	često	2	2,7	2	3,3	
	jako često	1	1,4	2	1,6	
od strane sponzora	nikad	68	91,9	57	93,4	
	rijetko	4	5,4	3	4,9	
	povremeno	2	2,7	1	1,6	
	često	0	0,0	0	0,00	
	jako često	0	0,0	0	0,00	
od strane gledatelja	nikad	35	47,3	50	82,0	
	rijetko	17	23,0	8	13,1	
	povremeno	10	13,5	1	1,6	
	često	7	9,5	2	3,3	
	jako često	5	6,8	0	0,0	
Fizičko nasilje	nikad	65	87,8	60	98,4	
	rijetko	6	8,1	1	1,6	
	od strane trenera	povremeno	2	2,7	0	0,00
	često	1	1,4	0	0,00	
	jako često	0	0,0	0	0,00	

od strane drugih sportaša	nikad	51	68,9	58	95,1
	rijetko	16	21,6	3	4,9
	povremeno	5	6,8	0	0,00
	često	1	1,4	0	0,00
	jako često	1	1,4	0	0,00
od strane roditelja	nikad	66	89,2	59	96,7
	rijetko	4	5,4	2	3,3
	povremeno	2	2,7	0	0,00
	često	1	1,4	0	0,00
	jako često	1	1,4	0	0,00
od strane sponzora	nikad	74	100,0	61	100,0
	rijetko	0	0,0	0	0,00
	povremeno	0	0,0	0	0,00
	često	0	0,0	0	0,00
	jako često	0	0,0	0	0,00
od strane gledatelja	nikad	72	97,3	60	98,4
	rijetko	2	2,7	1	1,6
	povremeno	0	0,0	0	0,00
	često	0	0,0	0	0,00
	jako često	0	0,0	0	0,00

Rezultati prikazani u Tablici 1 ukazuju na to da većina sportaša i sportašica nikada nije doživjela verbalno nasilje od strane roditelja i sponzora. Verbalno nasilje od strane trenera rijetko je doživjelo 31,1 % sportaša, 20,3 % povremeno, 14,9 % često i 10,8 % jako često, odnosno 29,5 % sportašica rijetko, 14,8 % povremeno, 6,6 % često i 3,3 % jako često. Više od polovine (53,3 %) sportašica nikada nije doživjelo verbalno nasilje od strane drugih sportaša, 31,7 % to je doživjelo rijetko, 11,7 % povremeno i 3,3 % često, dok je isto rijetko doživjelo 35,1 % sportaša, 28,4 % povremeno, 12,2 % često i 4,1 % jako često. Velika većina (82,0 %) sportašica nikada nije doživjela verbalno nasilje od strane gledatelja, dok je takav oblik nasilja doživjelo 23,0 % sportaša rijetko, 13,5 % povremeno, 9,5 % često i 6,8 % jako često.

Što se tiče fizičkog nasilja, vidljivo je kako većina sportaša i sportašica nikada nije doživjela takvo nasilje od strane trenera, drugih sportaša roditelja,

sponzora i gledatelja. Štoviše, svi sudionici navode kako nikada nisu doživjeli fizičko nasilje od strane sponzora. Fizičko nasilje od strane trenera rijetko je doživjela jedna sportašica, dok ostale nisu nikada to doživjele. Nešto više sportaša doživjelo je fizičko nasilje od strane trenera – 8,1 % doživjelo je rijetko takvo nasilje, 2,7 % povremeno i 1,4 % često. Sve sportašice, osim tri koje su rijetko bile izložene fizičkom nasilju od strane drugih sportaša, nikada nisu bile izložene takvom nasilju. Međutim, njemu je bilo izloženo 21,6 % sportaša rijetko, 6,8 % povremeno te 1,4 % često i jako često. Fizičkom nasilju od strane roditelja rijetko je bilo izloženo 3,3 % sportašica, dok ostale nisu nikada to doživjele. Premda većina sportaša nije doživjela fizičko nasilje od strane roditelja, 5,4 % sportaša je takav oblik nasilja doživjelo rijetko, 2,7 % povremeno te 1,4 % često i jako često.

Tablica 2. Frekvencije i postotni udjeli sportaša individualnih i ekipnih sportova s obzirom na učestalost doživljavanja verbalnog i fizičkog nasilja od strane različitih osoba

	učestalost	individualni		ekipni		
		N	%	N	%	
Verbalno nasilje	nikad	18	29,5	27	36,5	
	rijetko	19	31,1	22	29,7	
	od strane trenera	povremeno	9	14,8	15	20,3
		često	10	16,4	5	6,8
		jako često	5	8,2	5	6,8
		nikad	21	35,0	26	35,1
	od strane drugih sportaša	rijetko	20	33,3	25	33,8
		povremeno	13	21,7	15	20,3
		često	6	10,0	5	6,8
		jako često	0	0,0	3	4,1
nikad		45	73,8	57	77,0	
od strane roditelja	rijetko	10	16,4	8	10,8	
	povremeno	2	3,3	7	9,5	
	često	4	6,6	0	0,0	
	jako često	0	0,0	2	2,7	
	nikad	56	91,8	69	93,2	
od strane sponzora	rijetko	4	6,6	3	4,1	
	povremeno	1	1,6	2	2,7	
	često	0	0,0	0	0,00	
	jako često	0	0,0	0	0,00	
	nikad	39	63,9	46	42,2	
od strane gledatelja	rijetko	13	21,3	12	16,2	
	povremeno	4	6,6	7	9,5	
	često	4	6,6	5	6,8	
	jako često	1	1,6	4	5,4	
Fizičko nasilje	nikad	55	90,2	70	94,6	
	rijetko	4	6,6	3	4,1	
	od strane trenera	povremeno	2	3,3	0	0,0
		često	0	0,0	1	1,4
		jako često	0	0,0	0	0,0

od strane drugih sportaša	nikad	46	75,4	63	85,1
	rijetko	10	16,4	9	12,2
	povremeno	5	8,2	0	0,0
	često	0	0,0	1	1,4
	jako često	0	0,0	1	1,4
od strane roditelja	nikad	54	88,5	71	95,9
	rijetko	4	6,6	2	2,7
	povremeno	2	3,3	0	0,0
	često	1	1,6	0	0,0
	jako često	0	0,0	1	1,4
od strane sponzora	nikad	61	100,0	74	100,0
	rijetko	0	0,0	0	0,0
	povremeno	0	0,0	0	0,0
	često	0	0,0	0	0,0
	jako često	0	0,0	0	0,0
od strane gledatelja	nikad	59	96,7	73	98,6
	rijetko	2	3,3	1	1,4
	povremeno	0	0,0	0	0,0
	često	0	0,0	0	0,0
	jako često	0	0,0	0	0,0

Većina sportaša individualnih i ekipnih sportova nikada nije doživjela verbalno nasilje od strane roditelja, sponzora i gledatelja. Kada se radi o verbalnom nasilju od strane roditelja, vidljivo je kako je takvom nasilju bilo izloženo 31,1 % sportaša individualnih sportova rijetko, 14,8 % povremeno, 16,4 % često i 8,2 % jako često, dok je istome bilo izloženo 29,7 % sportaša ekipnih sportova rijetko, 20,3 % povremeno i 6,8 % često i jako često. Verbalno nasilje od strane drugih sportaša doživjela je trećina sportaša individualnih sportova rijetko, 21,7 % povremeno i 10,0 % često, odnosno 33,8 % sportaša ekipnih sportova rijetko, 20,3 % povremeno, 6,8 % često i 4,1 % jako često.

Velika većina sportaša obiju vrsta sporta nikada nije doživjela fizičko nasilje od strane trenera, drugih sportaša, roditelja, sponzora i gledatelja, pri čemu nitko nije doživio fizičko nasilje od strane sponzora. Međutim, bitno je naglasiti kako je ipak 6,6 % sportaša individualnih sportova rijetko i 3,3 %

povremeno bilo izloženo fizičkom nasilju od strane trenera, a da je istome bilo izloženo 4,1 % sportaša ekipnih sportova rijetko i 1,4 % često. Osim toga, 16,4 % sportaša individualnih sportova rijetko je bilo izloženo fizičkom nasilju od strane drugih sportaša i 8,2 % povremeno, dok je istome bilo izloženo 12,2 % sportaša ekipnih sportova rijetko te 1,4 % često i jako često. Fizičkom nasilju od strane roditelja bilo je izloženo 6,6 % sportaša individualnih sportova, 3,3 % povremeno i 1,6 % često, odnosno 2,7 % sportaša ekipnih sportova rijetko i 1,4 % jako često.

3.2. Razlike u učestalosti doživljavanja verbalnog i fizičkog nasilja s obzirom na spol i tip sporta

Kako bi istražili razlikuju li se sportaši i sportašice, odnosno sportaši koji se bave individualnim sportom i oni koji se bave ekipnim sportom u učestalosti doživljavanja verbalnog i fizičkog nasilja od različitih osoba, proveden je neparametrijski Mann-Whitney U test. Navedeni test korišten je zbog nezadovoljenih pretpostavki za korištenje t-testa, odnosno zbog nenormalnosti raspodjele rezultata i nehomogenih varijanci.

Tablica 3. Mann-Whitney U test razlika između sportaša i sportašica u izloženosti verbalnom i fizičkom nasilju od strane različitih osoba

	sportaš/ sportašica	N	Središnji rang	Suma rangova	Mann- Whitney U test	
Verbalno nasilje	sportaš	74	77,41	5728,5 0		
	od strane trenera	sportašica	61	56,58	3451,5 0	
	ukupno	135			1560,500* *	
	sportaš	74	80,40	5949,5 0		
	od strane drugih sportaša	sportašica	60	51,59	3095,5 0	
	ukupno	134			1265,500* *	
	sportaš	74	73,90	5468,5 0		
	od strane roditelja	sportašica	61	60,84	3711,5 0	
	ukupno	135			1820,500* *	
	sportaš	74	68,49	5068,0 0		
	od strane sponzora	sportašica	61	67,41	4112,0 0	
	ukupno	135			2221,000	
	sportaš	74	79,43	5878,0 0		
	od strane gledatelja	sportašica	61	54,13	3302,0 0	
	ukupno	135			1411,000* *	
Fizičko nasilje	sportaš	74	71,23	5271,0 0		
	od strane trenera	sportašica	61	64,08	3909,0 0	
	ukupno	135			2018,000*	
	sportaš		76,12	5633,0 0		
	od strane drugih sportaša	sportašica		58,15	3547,0 0	
	ukupno				1656,000* *	

	sportaš	74	70,35	5206,0 0	
od strane roditelja	sportašica	61	65,15	3974,0 0	
	ukupno	135			2083,000
	sportaš	74	68,00	5032,0 0	
od strane sponzora	sportašica	61	68,00	4148,0 0	
	ukupno	135			2257,000
	sportaš	74	68,32	5056,0 0	
od strane gledatelja	sportašica	61	67,61	4124,0 0	
	ukupno	135			2233,000

Napomena: $p < ,01^{**}$; $p < ,05^{*}$

Rezultati prikazani u Tablici 3 ukazuju na to kako postoje spolne razlike u učestalosti doživljavanja verbalnog i fizičkog nasilja od strane različitih osoba. Kada se radi o verbalnom nasilju, vidljivo je kako su sportaši, u odnosu na sportašice, u većoj mjeri izloženi verbalnom nasilju od strane trenera ($U=1560,500$, $p < ,01$), drugih sportaša ($U=1265,500$, $p < ,01$), roditelja ($U=1820,500$, $p < ,01$) i gledatelja ($U=1411,000$, $p < ,01$). Za razliku od toga, sportaši i sportašice u jednakoj mjeri doživljavaju verbalno nasilje od strane sponzora ($U=2221,000$, $p > ,05$).

Kada se radi o fizičkom nasilju, vidljivo je da su sportaši i sportašice u jednakoj mjeri izloženi fizičkom nasilju od strane roditelja ($U=2083,000$, $p > ,05$), sponzora ($U=2257,000$, $p > ,05$) i gledatelja ($U=2233,000$, $p > ,05$). Međutim, rezultati ukazuju na to da su, jednako kao i kod verbalnog nasilja, sportaši u većoj mjeri izloženi fizičkom nasilju od strane trenera ($U=2018,000$, $p < ,05$) i drugih sportaša ($U=1656,000$, $p < ,01$).

Tablica 4. Mann-Whitney U test razlika između sportaša individualnog i ekipnog sporta u izloženosti verbalnom i fizičkom nasilju od strane različitih osoba

	individualni/ ekipni	N	Središnji rang	Suma rangova	Mann- Whitney U test	
Verbalno nasilje	individualni	61	71,92	4387,0 0		
	od strane trenera	ekipni	74	64,77	4793,0 0	
	ukupno	135			2018,00 0	
	individualni	60	67,41	4044,5 0		
	od strane drugih sportaša	ekipni	74	67,57	5000,5 0	
	ukupno	134			2214,50 0	
	individualni	61	68,99	4208,5 0		
	od strane roditelja	ekipni	74	67,18	4971,5 0	
	ukupno	135			2196,50 0	
	individualni	61	68,49	4178,0 0		
	od strane sponzora	ekipni	74	67,59	5002,0 0	
	ukupno	135			2227,00 0	
	individualni	61	66,43	4052,0 0		
	od strane gledatelja	ekipni	74	69,30	5128,0 0	
	ukupno	135			2161,00 0	
Fizičko nasilje	individualni	61	69,64	4248,0 0		
	od strane trenera	ekipni	74	66,65	4932,0 0	
	ukupno	135			2157,00 0	
	individualni	61	71,72	4375,0 0		
	od strane drugih sportaša	ekipni	74	64,93	4805,0 0	
	ukupno	135			2030,00 0	

	individualni	61	70,74	4315,0 0	
od strane roditelja	ekipni	74	65,74	4865,0 0	
	ukupno	135			2090,00 0
	individualni	61	68,00	4148,0 0	
od strane sponzora	ekipni	74	68,00	5032,0 0	
	ukupno	135			2257,00 0
	individualni	61	68,71	4191,5 0	
od strane gledatelja	ekipni	74	67,41	4988,5 0	
	ukupno	135			2213,50 0

Napomena: $p < ,01^{**}$; $p < ,05^{*}$

Za razliku od spolnih razlika, razlike između sportaša koji se bave individualnim i ekipnim sportom u doživljavanju verbalnog i fizičkog nasilja od strane različitih osoba nisu se pokazale statistički značajnima. Točnije, sportaši koji se bave individualnim i oni koji se bave ekipnim sportom u jednakoj mjeri doživljavaju verbalno i fizičko nasilje od strane trenera, drugih sportaša, roditelja, sponzora i gledatelja.

4. RASPRAVA

Rezultati istraživanja provedenog na uzorku sportaša Grada Zagreba pružaju važan uvid u zastupljenost verbalnog i fizičkog nasilja kojega sportaši doživljavaju od strane različitih osoba uključenih u sport, poput trenera, drugih igrača, roditelja, sponzora i gledatelja. Osim toga, nudi uvid u potencijalne spolne razlike u zastupljenosti nasilja, kao i razlike s obzirom na vrstu sporta.

Dobiveni rezultati sukladni su prethodnim istraživanjima (Greblo i sur. 2007, 159; Ricijaš i sur. 2016, 39) koja su pokazala kako je velik udio sportaša i sportašica doživio različite oblike verbalnog nasilja od strane svojih trenera i suigrača, dok su u nešto manjoj mjeri doživjeli verbalno nasilje od strane roditelja. Ovo istraživanje ukazalo je na visoku prisutnost verbalnog nasilja

od strane gledatelja koji koriste različite uvrede, prijetnje i psovke kako bi izrazili svoje frustracije pogreškama ili propustima igrača na terenu. Premda je verbalno nasilje zastupljeno u većoj mjeri nego fizičko, nije zanemariv udio sportaša i sportašica koji su doživjeli različite oblike fizičkog nasilja od strane trenera, drugih igrača, roditelja i gledatelja. Prisutnost fizičkog nasilja u sportu ukazuje na nezaštićenost sportaša i na problem normalizacije nasilnog ponašanja u svrhu ostvarivanja visokih rezultata u sportu.

Rezultati istraživanja pokazuju kako su počinitelji verbalnog i fizičkog nasilja nad sportašima i sportašicama najčešće treneri i drugi igrači. Ovakav nalaz sukladan je literaturi koja se po pitanju nasilja nad sportašima u najvećoj mjeri usmjerila na trenere i druge igrače kao počinitelje nasilja. Veća izloženost nasilju od strane trenera i suigrača može se dijelom objasniti većom količinom zajednički provedenog vremena. Naime, suigrači provode veliku količinu vremena zajedno na treninzima, natjecanjima, zajedničkim putovanjima, kada se mogu stvoriti prilike za nasilno ponašanje prema suigraču. Također, u kompetitivnim situacijama sportaši se međusobno mogu vrijeđati, omalovažavati i prijetiti zbog određenih pogrešaka ili propusta u igri. Kao i suigrači, treneri također provode puno vremena sa sportašima u emocionalno intenzivnom sportskom okruženju, ali oni, u odnosu na suigrače, imaju autoritet nad sportašima. Sportaši vjeruju svojim trenerima, žele ispuniti njihova očekivanja pa zbog toga toleriraju različita nasilna ponašanja trenera (Ricijaš i sur. 2016, 43). Važan dio obuke sportaša je i odnos povjerenja koji se razvija između sportaša i trenera. Takav odnos povjerenja, zajedno s nesrazmjernim odnosom moći između trenera i sportaša, može dovesti do iskorištavanja i nasilnog ponašanja prema sportašu (Chroni i sur. 2012, 10). Nije zanemariv udio sportaša i sportašica koji su izloženi verbalnom i fizičkom nasilju od strane svojih roditelja. Takvi rezultati ukazuju na visoki roditeljski pritisak na djecu da ostvare što bolje rezultate, što ponekad dovodi roditelje u situaciju da koriste uvrede, prijetnje, psovke, pa čak i udarce kako bi izrazili svoje nezadovoljstvo lošim rezultatima ili pak motivirali djecu da se više trude. U situacijama kada se uspjeh i rezultat stavlja ispred procesa učenja i stjecanja različitih vještina, znanja i prednosti bavljenja sportom, može doći do korištenja verbalnog i fizičkog nasilja kao načina kažnjavanja i motiviranja djece i mladih u kontekstu sporta. Međutim, premda takva ponašanja možda trenutno natjeraju djecu da naprave ono što se od njih traži,

ona dugoročno ostavljaju negativne posljedice na njihov psihički razvoj.

Kada se radi o spolnim razlikama, vidljivo je kako su, sukladno istraživanju Greblo i suradnika (2007, 159) sportaši u većoj mjeri nego sportašice izloženi verbalnom nasilju od strane trenera, drugih sportaša, roditelja i gledatelja, odnosno fizičkom nasilju od strane trenera i drugih sportaša. Dobiveni rezultati mogu se dijelom objasniti spolnim razlikama u načinu komunikacije i u različitom pristupu trenera i roditelja sportašima i sportašicama. Točnije, postoji mogućnost da se treneri i roditelji ponašaju strože, koriste grublju komunikaciju i imaju previsoka očekivanja od sportaša, nego što to imaju od sportašica, jer smatraju da sportaši mogu podnijeti takav način komunikacije i da ga moraju usvojiti te da oni, u odnosu na sportašice, moraju biti uspješni u sportu. Procesom socijalizacije dječake se uči cijeniti brzinu, snagu, izdržljivost, agresivnost, hrabrost, opasnost te im se i u procesu treniranja nastoje usaditi takve vrijednosti, dok se kod djevojčica ističu estetske značajke (Klomsten, Marsh i Skaalvik 2005, 626). Osim toga, dječaci sami smatraju kako je postignuće u sportu važnije i kako je važnije da su sposobni u sportskim aktivnostima nego što to smatraju djevojčice (Fredricks i Eccles 2002, 519; Klomsten, Skaalvik i Espnes 2004, 119).

Dodatno, rezultati nisu pokazali razlike u zastupljenosti verbalnog i fizičkog nasilja kod sportaša koji se bave individualnim i onih koji se bave ekipnim sportovima. Premda je za očekivati da će sportaši koji se bave ekipnim sportovima u većoj mjeri biti izloženi nasilju drugih sportaša zbog učestalijeg kontakta sa suigračima i međusobne ovisnosti kada se radi o sportskom uspjehu, ovo istraživanje ipak nije potvrdilo takvu hipotezu. Premda sportaši individualnih sportova nemaju vlastite suigrače, i sportaši individualnih i ekipnih sportova imaju svoje suparnike na terenu s kojima mogu ući u sukob. Kako bi bolje ispitali problematiku nasilja među samim sportašima, budućim istraživanjima bilo bi dobro ispitati u kojoj mjeri sportaši doživljavaju nasilje od strane vlastitih suigrača, a koliko od strane igrača protivničke ekipe. S obzirom na to da je izoliranost sportaša od ostalih i provođenje vremena nasamo s trenerom jedan od faktora koji olakšavaju ispoljavanje nasilnog ponašanja (Chroni i sur. 2012, 10), zanimljivo je kako kod sportaša individualnih sportova nije češće zastupljena verbalna, a posebice fizička agresija trenera. Razlike u zastupljenosti verbalnog i fizičkog nasilja s

obzirom na vrstu sporta nisu dovoljno istražene, zbog čega je onemogućena usporedba s drugim istraživanjima. Važnost ovog istraživanja ogleda se u dubljem uvidu problematike nasilja i u ukazivanju na to da je problem nasilja prisutan u svim sportovima, neovisno o tome radi li se o individualnim ili o ekipnim sportovima.

Prilikom interpretacije rezultata ovoga istraživanja, važno je imati na umu da je zbog veličine uzorka mogućnost generalizacije dobivenih rezultata na sve sportaše Grada Zagreba, odnosno Hrvatske, upitna. S obzirom na to da ovim istraživanjem nisu obuhvaćena točna ponašanja koja spadaju u verbalno i fizičko nasilje, nije moguće govoriti o tome kakvim su točno ponašanjima sportaši izloženi i u kojoj mjeri. Budućim istraživanjima bilo bi korisno ispitati kakva ponašanja koja spadaju u domenu verbalnog i fizičkog nasilja su najčešća i tko ih najčešće koristi, ali i u kojim situacijama. Osim toga, pitanja vezana uz bilo kakav oblik nasilja intimna su i neugodna, zbog čega postoji mogućnost da sportaši nisu potpuno iskreno odgovarali na njih, odnosno da su pokušavali predstaviti sebe i svoje bliske osobe u što boljem svjetlu. Također, ponekad sportaši sami nisu svjesni da su određeni postupci njihovih trenera, roditelja, suigrača, sponzora i gledatelja nasilni i kažnjivi pa ih zbog toga doživljavaju kao normalan i uobičajen dio procesa treninga i natjecanja. Kako bi dobili potpuniju sliku problema verbalnog i fizičkog nasilja u sportu u Gradu Zagrebu, bilo bi dobro budućim istraživanjima ispitati i perspektivu trenera, drugih igrača, roditelja, sponzora i gledatelja o tome koliko često se događaju takva ponašanja.

5. ZAKLJUČAK

Verbalno i fizičko nasilje u sportu širok je i složen problem kojemu su izloženi i sportaši Grada Zagreba, a počinitelji takvog nasilja mogu biti treneri, drugi igrači, roditelji, sponzori i gledatelji. Ovo istraživanje ukazuje posebice na problem nasilnog ponašanja trenera prema sportašima, ali i drugih igrača te roditelja. U sportu je prisutan problem normalizacije i opravdavanja određenih nasilnih postupaka trenera i roditelja pod maskom odgojnih i motivacijskih postupaka, a nasilno ponašanje drugih igrača opravdava se dijelom igre. S obzirom na ozbiljne i dugoročne posljedice izloženosti verbalnom i fizičkom nasilje, važno je uspostaviti normu nenasilnog ponašanja i promicati

vrijednosti zajedništva i poštovanja. Sustavnom edukacijom potrebno je uputiti trenere da u radu sa sportašima u manjoj mjeri budu usmjereni na rezultat, nego da vode računa o potrebama i dobrobiti svakog sportaša, a roditelje da pružaju podršku svojoj djeci u ostvarenju osobnog napretka, bez obzira na rezultate. Kako bi se realizirale sve prednosti i beneficije bavljenja sportom, potrebno je stvoriti sigurno okruženje za sportaše u kojemu će se nesmetano moći razvijati na tjelesnom, psihičkom i socijalnom planu.

6. LITERATURA

Antonini, S, J. Pavičić Vukičević, I. Cajner Mraović (2019), Povezanost stavova sportaša s njihovom izloženošću različitim oblicima fizičkog nasilja. *DHS* 2 (8), 249-268.

Babkes, M., M. Weiss (1999), Parental influence on children's cognitive and affective responses to competitive soccer participation. *Pediatric Exercise Science* 11(1), 44-62.

Biddle, S. J., M. Asare (2011), Physical activity and mental health in children and adolescents: a review of reviews. *British Journal of Sports Medicine* 45, 886-895.

Chroni, S., K. Fasting, M. Hartill, N. Knorre, M. Monsterrat, M. Papaefstathiou, D. Rhind, B. Rulofs, J. Toftegaard Stockel, T. Vertommen, J. Zurc (2012), Prevention of sexual and gender harassment and abuse in sports. Initiatives in Europe and beyond. Deutsche Sportjugend, Frankfurt am Main.

Fredricks, J. A., J. S. Eccles (2002), Children's competence and value beliefs from childhood through adolescence: Growth trajectories in two male-sex-typed domains. *Developmental Psychology* 38, 519-533.

Gervis, M., N. Dunn (2004), The emotional abuse of elite child athletes by their coaches. *Child Abuse Review* 13 (3), 215-223.

Greblo, Z., K. Bosnar, F. Prot, G. Sporiš (2007), Iskustvo sportaša adolescentne dobi s nasilnim ponašanjem trenera i drugih sportaša, Kolesarić, V., ur. (2007), *Psihologija i nasilje u suvremenom društvu*, Tiskara i knjigovežnica Filozofskog fakulteta, Osijek.

Holt, N. L., S. Hoar, S. N. Fraser (2006), How does coping change with development? A review of childhood and adolescence sport coping research. *European Journal of Sport Science* 5, 25-39.

Jamieson, L. M., T. J. Orr (2009), *Sport and Violence: Critical Examination of sport*, Routledge, London.

Janssen, I., A. G. Leblanc (2010), Systematic review of the health benefits of physical activity and fitness in school-aged children and youth. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 7 (40), 1-16.

Kassing, J.W., Infante, D.A. (1999), Aggressive Communication in the Coach-Athlete Relationship. *Communication Research Reports*, 16 (2), 110-120.

Kerr, J. H. (2004), *Rethinking violence in sport*, Routledge, London.

Klein-Platat, C., M. Oujaa, A. Wagner, M. C. Haan, D. Arveiler, J. L. Schlienger, C. Simon (2005), Physical activity is inversely related to waist circumference in 12-y-old French adolescents. *International Journal of Obesity* 29, 9-14.

Klomsten, A. T., H. W. Marsh, E. M. Skaalvik (2005), Adolescents' Perceptions of Masculine and Feminine Values in Sport and Physical Education: A Study of Gender Differences. *Sex Roles* 52 (9/10), 625-636.

Klomsten, A. T., E. M. Skaalvik, G. A. Espnes (2004), Physical self-concept and sports: Do gender differences still exist? *Sex Roles* 50, 119-127.

Lang, M. (2010), Intensive Training in Youth Sport: A New Abuse of Power?, Lang, M., Vanhoutte, K., ur. (2010), *Bullying and the Abuse of Power: From the Playground to International Relations*, Inter-Disciplinary Press, Freeland.

Merkel, D. L. (2013), Youth sport: positive and negative impact on young athletes. *Open Access Journal of Sports Medicine* 4, 151-160.

Mountjoy, M., C. Brackenridge, M. Arrington, C. Blauwet, A. Carska-Sheppard, K. Fasting, S. Kirby, T. Leahy, S. Marks, K. Martin, K. Starr, A. Tiivas, R. Budgett (2016), International Olympic Committee consensus statement: harassment and abuse (non-accidental violence) in sport. *British Journal of Sports Medicine* 50 (17), 1019-1029.

Reinboth, M., J. L. Duda, N. Ntoumanis (2004), Dimensions of coaching

behavior, need satisfaction, and the psychological and physical welfare of young athletes. *Motivation and Emotion* 28, 297-313.

Ricijaš, N., Z. Greblo Jurakić, D. Dodig Hundrić, A. Žnidarec Čučković (2016), Zastupljenost nasilja i nesportskog ponašanja u nogometu mladih na području grada Zagreba. Edukacijsko Rehabilitacijski fakultet, Zagreb.

Slutzky, C.B., S. D. Simpkins (2009), The link between children's sport participation and self-esteem: exploring the mediating role of sport self-concept. *Psychology of Sport and Exercise* 10, 381-389.

Yabe, Y., Y. Hagiwara, T. Sekiguchi, H. Momma, M. Tsuchiya, K. Kuroki, K. Kanazawa, M. Koide, N. Itaya, S. Yoshida, Y. Sogi, T. Yano, E. Itoi, R. Nagatomi (2018), The Characteristics of Coaches that Verbally or Physically Abuse Young Athletes. *Tohoku Journal of Experimental Medicine* 244, 297-304.

Verbal and physical violence against athletes: gender differences and differences according to the type of sport

Abstract:

In addition to various benefits for the physical, mental, and social development of a person, sport can also be an environment in which verbal and physical violence against athletes occurs. The aim of this study is to determine the extent to which athletes of the City of Zagreb are exposed to verbal and physical violence by coaches, other players, parents, sponsors, and spectators and whether there are differences in exposure to such violence depending on gender and type of sport. A total of 135 athletes from the City of Zagreb participated in the research, who, by using a questionnaire, evaluated the frequency of verbal and physical violence by coaches, other players, parents, sponsors, and spectators. The results of the research show that athletes from the City of Zagreb are exposed to verbal and physical violence by all surveyed actors. In addition, male athletes are more exposed to verbal violence by coaches, other players, parents and spectators, and to physical violence by coaches and other athletes than female athletes. When it comes to the type of sport, no statistically significant differences in exposure to verbal and physical violence were found in athletes who engage in individual sports and those who engage in team sports. The obtained results indicate the importance of changing the focus in sports from the results to the personal development of the athletes themselves.

Key words: team sports, physical violence, individual sports, gender, sport, verbal violence